

С.С.Беляєва, к.е.н.,

Інститут міжнародних відносин НАУ,
м. Київ

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ
МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОРГАНІЗАЦІЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ПОСЛУГ»**

У зв'язку з необхідністю підвищити якість підготовки фахівців сфери туризму, з урахуванням особливостей національного ринку туристичних послуг в Україні, в перелік дисциплін, які, на думку автора, доцільно включати до навчального плану підготовки фахівців напряму «Туризм» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Бакалавр», має увійти і дисципліна «Організація рекреаційних послуг», яка є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що формують базу фахової підготовки майбутнього спеціаліста у сфері туризму.

In connection with necessity to raise quality of preparation of experts of sphere of tourism, taking into account features of the national market of tourist services in Ukraine, the list of disciplines which, according to the author, it is expedient to include in the curriculum of preparation of experts behind a direction "Tourism" of the is professional-focused level "Bachelor", should include discipline «the Organization of recreational services», as a theoretical basis of knowledge and abilities which form base of vocational training of the future expert in tourism sphere.

Рекреаційні послуги, як потенційно економічно прибутковий напрям господарювання, мають всі підстави в перспективі посісти одне з провідних місць у структурі регіонального господарського комплексу України. Саме від уміння організувати процеси надання рекреаційних послуг залежить рівень рекреаційного попиту та спеціалізації відповідного рекреаційного регіону. Реалії сьогодення створюють передумови для можливості стверджувати про зростаючу конвергенцію між туризмом і рекреацією у площині теорії, діяльності та впливу на інші сфери економіки, особливо із врахуванням процесів комерціалізації рекреації. Тому сьогодні надзвичайно актуальним є питання вибору оптимальної стратегії розвитку рекреаційної індустрії та здійснення ефективної політики стосовно її практичної реалізації, що обумовило актуальність розробки і впровадження навчальної дисципліни «Організація рекреаційних послуг» у програму підготовки фахівців за спеціальністю «Туризм» освітньо-кваліфікаційного рівня (далі – ОКР) «Бакалавр», яка викладається в Інституті міжнародних відносин Національного авіаційного університету (м. Київ) на третьому курсі для студентів денної форми навчання.

Серед останніх досліджень та публікацій з питань організації рекреаційних послуг, зокрема в Україні, доцільно зазначити на

увагу з боку науковців до проблематики використання рекреаційних ресурсів з метою поліпшення послуг туризму та застосування методів і механізмів диверсифікації (в умовах економічної, екологічної кризи) виробничої діяльності (діяльності у сфері послуг) у напрямку поширення пропозиції рекреаційних послуг. Так, серед вітчизняних науковців доцільно зазначити роботи О.Любіцевої, О.Роїної, В.Федорченка. З питань організації туристичної діяльності, функціонування рекреаційних комплексів, зокрема в Україні, опубліковано низку наукових праць, навчальних підручників, посібників зарубіжних і вітчизняних авторів, серед яких доцільно зазначити таких, як І.Афанасьєва, І.Гресєва, В.Кифяк, А.Лук'янова, А.Устименко, В.Цибух. Питання соціально-економічних умов розвитку рекреаційної індустрії, стратегії розвитку туризму розкривають у своїх дослідженнях А.Богущ, Р.Браймер, А.Здорова, Ф.Мазур, Н.Мірко, Г.Старостенко, Д.Стеченко, С.Хлопяк. Цікавий та корисний матеріал у навчальному процесі як для студентів і викладачів, так і для практичного застосування у поточній роботі туристичних підприємств та інших суб'єктів ринку, які надають рекреаційні послуги, зокрема щодо обліку та організації туристичної діяльності в Україні, викладено у працях А.Клименко, В.Кузнєцова, І.Куроченко, Ю.Рудяк, Н.Чорненької.

Автор звертає увагу на публікації з питань передумов та перспективи розвитку санаторно-курортного комплексу України, туристичного краєзнавства, зокрема на дослідження, які стосуються питань розвитку курортів в Україні, збереження природних лікувальних ресурсів регіонів України в контексті стану вітчизняної курортної справи, з питань нормативно-правового забезпечення організації та здійснення рекреаційних послуг у певних регіонах України (К.Бабов, М.Габрель, В.Гетьман, П.Гудзь, В.Євдокименко, О.Коваленко, М.Копач, В.Кравців, С.Леонова, О.Нікіпелова, Д.Ніколаєнко, С.Омецинський, Є.Панкова, В.Петранівський, М.Рутинський, І.Смаль, Н.Фоменко).

Дисципліна «Організація рекреаційних послуг» є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що формують базу знань майбутнього фахівця у сфері туризму; особливий акцент при цьому ставиться на значенні для розвитку туризму надання

якісних рекреаційних послуг. Метою викладання дисципліни є розкриття сучасних наукових концепцій, понять, методів дослідження організації рекреаційних послуг, формування розуміння сутності рекреаційних послуг як складової сфери послуг.

Метою написання статті є необхідність удосконалити розроблену автором навчальну програму дисципліни «Організація рекреаційних послуг» для більш ефективного її засвоєння студентами, які навчаються за напрямом «Туризм», та визначення концептуальних аспектів удосконалення методики викладання навчальної дисципліни.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є засвоєння теоретичних і практичних засад організації рекреаційних послуг; набуття навичок аналізу і планування діяльності підприємств, що мають надавати рекреаційні послуги; засвоєння механізму обрання ефективною правовою формою функціонування підприємства готельного типу (туристські готелі, санаторно-курортні заклади, заклади відпочинку) з урахуванням стартових можливостей та дозволів на види діяльності тощо.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати сутність системи організації рекреаційних послуг; основні принципи економічних і правових засад діяльності органів, що здійснюють управління підприємствами у сфері надання рекреаційних послуг; основні засади впровадження міжнародних стандартів якості у сфері організації рекреаційних послуг; основні принципи дотримання вимог нормативно-правових актів у сфері гостинності; механізм планування та прогнозування діяльності суб'єкта господарювання у сфері надання рекреаційних послуг; шляхи вирішення питань ефективності виробництва; вміння складати перспективні програми турів з метою подальшої апробації їх на ринку та виявлення рівня відповідності запитам туристів; оцінювати із застосуванням відповідних методичних засобів та встановлених критеріїв рівень розвитку власних пізнавальних процесів (відчуття, сприймання, уява, пам'ять, мислення, увага); впроваджувати наукові методи управління якістю рекреаційних послуг, використовуючи методики загального управління та управління якістю; організовувати порівняльно-аналітичний

моніторинг споживчої якості рекреаційних послуг конкурентів, досліджувати реакцію споживачів на якість послуг, використовуючи нормативи якості туристських послуг та методики маркетингових досліджень; вносити рекомендації з введення нових чи змін існуючих вимог щодо якості туристських послуг, використовуючи діючі нормативи якості туристських послуг; розробляти різні види туристських маршрутів з урахуванням рекреаційних пізнавальних та інших потреб індивіда на підставі знань про рекреаційні ресурси комплексів соціокультурологічних характеристик рекреаційного регіону; здійснювати контроль операцій процесу обслуговування клієнтів; контролювати дотримання програм перебування, протокольних заходів, правильність оформлення туристичної документації, правильність бронювання й оформлення послуг; контролювати якість туристської послуги та визначати її відповідність встановленим стандартам за допомогою методів контролю та регулювання технологічних процесів і процесів управління, а також шляхом визначення ступеня задоволеності через проведення соціологічних опитувань.

Навчальний матеріал дисципліни структурований автором за модульним принципом і складається з двох навчальних модулів. У табл. 1 автором представлено орієнтовний перелік назв тем та рекомендований обсяг навчальних занять, відведених на лекції та самостійну роботу студентів (далі – СРС).

Внаслідок засвоєння навчального матеріалу навчального модуля №1 «Нормативно-правове забезпечення організаційної діяльності у сфері рекреаційних послуг» студент повинен знати сутність та зміст організації рекреаційних послуг в Україні; технологію надання рекреаційних послуг; нормативні вимоги до підприємств, які надають рекреаційні послуги; особливості пропозиції рекреаційних послуг; вміння аналізувати стан підприємств щодо можливості надання рекреаційних послуг і діяльність підприємств, які надають рекреаційні послуги; застосовувати нормативно-правову базу з метою організації якісних рекреаційних послуг; враховувати участь інфраструктурних підрозділів у створенні туристичного продукту в рекреації; аналізувати вплив особливостей географічного розташування та розвиток курортно-лікувального туризму та стан рекреаційно-туристичного господарства України.

*Лекційні заняття з організації рекреаційних послуг,
їх тематика і обсяг занять*

№ п/п	Назва теми	Обсяг навчальних занять (год.)	
		Лекції	СРС
Модуль 1. Законодавче та нормативно-правове забезпечення організаційної діяльності у сфері рекреаційних послуг			
11.1.	Предмет і сутність курсу «Організація рекреаційних послуг»	2	2
11.2.	Нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств у сфері рекреаційних послуг	4	2
11.3.	Проектування якості у сфері рекреаційних послуг	2	2
11.4.	Інфраструктурне забезпечення рекреаційних територій України	2	2
	Усього за модулем № 1	10	8
Модуль 2. Різновиди рекреаційних послуг: напрямки організації діяльності			
2.1.	Організація лікувально-профілактичних послуг	2	2
2.2.	Організація спортивно-оздоровчих послуг	2	2
2.3.	Організація пізнавально-культурних рекреаційних послуг	2	2
2.4.	Організація торговельно-побутових послуг	1	2
	Усього за модулем № 2	7	8
	Усього за навчальною дисципліною	17	16

У результаті засвоєння навчального матеріалу навчального модуля №2 «Різновиди рекреаційних послуг: напрямки організації діяльності» студент повинен знати особливості розвитку сфери лікувально-профілактичних послуг; умови просторової організації спортивно-оздоровчих послуг; різновиди торговельно-побутових послуг у сфері рекреаційних послуг; специфіку організації діяльності виробничих підприємств товарів туристського та побутового призначення у сфері рекреаційних послуг; специфічні риси пропозиції торговельно-побутових та інших видів послуг у рекреаційних зонах України; вміння аналізувати різновиди та форми управління спортивно-оздоровчим туризмом; пояснити специфіку організації торговельно-побутових та інших видів послуг у рекреаційній сфері; надати характеристику впливу соціально-економічних факторів на розвиток торговельно-побутових послуг; пояснити вимоги щодо дотримання правил безпеки під час користування товарами туристського призначення; характеризувати вимоги до укладання договорів та угод з відповідними підприємствами під час організації та надання рекреаційних послуг.

Вивченню дисципліни «Організація рекреаційних послуг»

передусе засвоєння таких дисциплін: «Туристські ресурси України», «Рекреаційна географія», «Рекреаційні комплекси», «Рекреалогія».

Знання та вміння, отримані внаслідок вивчення навчальної дисципліни «Організація рекреаційних послуг», доцільно використати під час засвоєння ряду дисциплін професійної та практичної підготовки фахівця, зокрема «Організація екскурсійних послуг» (ОКР «Бакалавр»), «Технологія туристської діяльності» (ОКР «Бакалавр»), «Туроперейтинг» (ОКР «Бакалавр»), «Національний ринок туристичних послуг» (ОКР «Спеціаліст», «Магістр») тощо.

Автором у табл. 2 представлено перелік тем практичних (семінарських) занять та орієнтовний обсяг навчальних занять.

Таблиця 2

Практичні заняття, їх тематика та обсяг

№ п/п	Назва теми	Обсяг навчальних занять (год.)	
		Практичні	СРС
Модуль 1. Законодавче та нормативно-правове забезпечення організаційної діяльності у сфері рекреаційних послуг			
1.1.	Предмет і сутність курсу «Організація рекреаційних послуг»	2	2
1.2.	Нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств у сфері рекреаційних послуг	2	4
1.3.	Проектування якості у сфері рекреаційних послуг	2	4
1.4.	Інфраструктурне забезпечення рекреаційних територій України	2	2
	Модульна контрольна робота №1	1	0,5
	Усього за модулем №1	9	12,5
Модуль 2. Різновиди рекреаційних послуг: напрямки організації діяльності			
2.1.	Організація лікувально-профілактичних послуг	2	2
2.2.	Організація спортивно-оздоровчих послуг	2	2
2.3.	Організація пізнавально-культурних рекреаційних послуг	2	4
2.4.	Організація торговельно-побутових послуг	1	2
	Модульна контрольна робота №2	1	0,5
	Усього за модулем №2	8	12,5
	Усього за навчальною дисципліною	17	25

У табл. 3 представлено вибірковий перелік законодавчих документів, які, на думку автора, мають стати основою для засвоєння дисципліни та підвищення якості викладання відповідних тем за напрямом «Туризм».

*Перелік законів України, рекомендованих для вивчення
та засвоєння дисципліни «Організація рекреаційних послуг»*

№ п/п	Назва документа	№ документа	Дата затвердження документа
1.	Про захист прав споживачів	1023-ХІІ	12 травня 1991 р.
2.	Про природно-заповідний фонд України	2456-ХІІ	16 червня 1992 р.
3.	Про об'єднання громадян	2460-ХІІ	16 червня 1992 р.
4.	Про пожежну безпеку	3745 – ХІІ	17 грудня 1993 р.
5.	Про страхування	85/96-ВР	7 березня 1996 р.
6.	Про столицю України – місто-герой Київ	401-ХІV	15 лютого 1999 р.
7.	Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України	1602-ІІІ	23 березня 2000 р.
8.	Про планування і забудову територій	1699-ІІІ	20 квітня 2000 р.
9.	Про ліцензування певних видів господарської діяльності	1775-ІІІ	1 червня 2000 р.
10.	Про курорти	2026-ІІІ	5 жовтня 2000 р.
11.	Про внесення змін до Закону України «Про туризм»	1282-ІV	18 листопада 2003 р.
12.	Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат	1672-ІV	7 квітня 2004 р.
13.	Цивільний кодекс України	435-VI	16 січня 2003 р.
14.	Господарський кодекс України	436-ІV	16 січня 2003 р.
15.	Про ратифікацію Європейської ландшафтної конвенції	2831-ІV	7 вересня 2005 р.
16.	Про оздоровлення та відпочинок дітей (після підписання Президентом та реєстрації в Міністерстві юстиції має вступити в силу 1 січня 2009 р.- прим. автора)	Прийнятий Верховною Радою України в цілому	4 червня 2008 р.

Серед документів, які регламентують діяльність у сфері організації рекреаційних послуг, варто зазначити такі як постанови Президії Верховної Ради України «Про впорядкування управління природними, біосферними заповідниками та національними природними парками», «Про впорядкування управління заповідниками та національними природними парками», «Про Програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні», «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», «Про підсумки парламентських слухань про стан та перспективи розвитку туризму в Україні», «Про інформацію Кабінету міністрів України про здійснення державної політики щодо виконання законів України «Про природно-заповідний фонд України» і «Про охорону культурної спадщини» та про дотримання посадовими особами

вимог чинного законодавства стосовно Національного заповідника «Хортиця» й інших історико-культурних заповідників і об'єктів природно-заповідного фонду», «Про інформування громадськості з питань, що стосуються довкілля».

В Україні мають виконуватися Укази Президента України «Про день туризму», «Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року», «Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму», «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 листопада 2002 року «Про стан техногенної та природної безпеки в Україні», «Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфер України», «Про невідкладні заходи щодо поліпшення охорони та використання земель в Автономній Республіці Крим» та кілька інших. Виконавчою владою України затверджено низку постанов, які стосуються питань регулювання сферою туризму. Серед них такі як «Про внесення змін до переліку населених пунктів, віднесених до курортних», «Про затвердження Концепції охорони та відтворення навколишнього природного середовища Азовського і Чорного морів», «Про організацію системи оперативного контролю за зсувонебезпечними ділянками з використанням новітніх технологій», «Про затвердження Порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів», «Про затвердження Порядку надання органам із сертифікації повноважень на проведення робіт з підтвердження відповідності у законодавчо регульованій сфері», «Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки», «Про схвалення Концепції розвитку морського берегу Криму на 2006-2016 р.», «Про затвердження Порядку організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення», «Про затвердження Положення про Державну службу туризму і курортів», «Про закупівлю послуг з відновлювального лікування застрахованих осіб та членів їх сімей», «Про внесення змін до п. 6 Порядку організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення», «Про внесення зміни до Порядку використання у 2007 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам для створення рекреаційних зон, меморіальних і музейних комплексів, а також розвитку історико-культурних пам'яток і

заповідників».

Кабінетом Міністрів України прийнято низку розпоряджень, серед яких варто зазначити такі: «Концепція Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей», «Про невідкладні заходи з відновлення систем життєзабезпечення у м. Алчевську Луганської області, забезпечення оздоровлення та навчання дітей».

З метою поглиблення знань з питань організації рекреаційної діяльності студентам рекомендовано ознайомитися з документами, прийнятими певними виконавчими органами як на державному, так і на рівні місцевих органів самоврядування. Наприклад, це – накази Мінекобезпеки (Мінприроди) України «Про затвердження Положення про еколого-освітню діяльність заповідників і національних природних парків України», «Про затвердження Положення про організацію наукових досліджень у заповідниках і національних природних парках України», «Про затвердження Положень про Проекти організації територій установ природно-заповідного фонду України», «Положення про Проект організації території регіонального ландшафтного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів», «Положення про Проект організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів», «Положення про Проект організації території біосферного заповідника та охорони його природних комплексів»; наказ Міністерства освіти України «Про затвердження правил проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю України»; постанова Головного державного санітарного лікаря України «Про затвердження Державних санітарних правил та норм»; наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва і Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з організації іноземного, внутрішнього, зарубіжного туризму, екскурсійної діяльності»; наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва і Державної туристичної адміністрації України «Про затвердження Порядку контролю за

додержанням ліцензійних умов провадження господарської діяльності з організації іноземного, внутрішнього, зарубіжного туризму, екскурсійної діяльності»; постанова МОЗ України, Державної санепідемслужби «Про незадовільне виконання вимог Законів України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про відходи», «Про пестициди та агрохімікати»; наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку здійснення медико-біологічної оцінки якості та цінності природних лікувальних ресурсів, визначення методів їх використання»; наказ Державної туристичної адміністрації України та Державного комітету статистики України «Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності»; наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді «Про затвердження типового положення про дитячий оздоровчий заклад»; наказ Державної туристичної Адміністрації України «Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг»; накази Держбудівництва та архітектури «Про вдосконалення роботи заповідників, що належать до сфери управління Держбуду», «Про виконання розпорядження Президента України з перевірки додержання вимог законодавства, реалізації державної політики у сфері регулювання земельних відносин, використання та охорони земель»; наказ Держспоживстандарту України «Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні»; наказ Міністерства транспорту та зв'язку України «Про затвердження Інструкції про порядок санаторно-курортного забезпечення особового складу Держспецтрансслужби»; наказ Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Порядку оплати санаторно-курортного лікування та відпочинку в міністерстві внутрішніх справ»; наказ Управління державної охорони України «Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування та відпочинку в Україні працівників державної охорони України»; розпорядження Київської міської державної адміністрації «Про акредитаційну комісію по видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу у м. Києві».

З метою активізації самостійної роботи студентів автором

запропоновано використовувати у навчальному процесі методичні рекомендації, де застосовано, зокрема, матеріали, представлені у наукових збірниках та навчальних посібниках [1-7].

Організація рекреаційних послуг в Україні, на думку автора, потребує чіткого визначення як галузь економіки, та розробки і затвердження Верховною радою України відповідної законодавчої бази регулювання та стимулювання розвитку різновидів рекреаційних послуг у регіонах України. В методичних рекомендаціях, розроблених автором і рекомендованих студентам для активізації самостійної роботи з метою засвоєння дисципліни «Організація рекреаційних послуг», викладена відповідна методика здійснення самостійної роботи студентів. Пропонуються теми і плани лекцій з організації рекреаційних послуг, основна і додаткова література, теми практичних робіт, короткий термінологічний словник, тестові завдання для підготовки до модульних контрольних робіт та рекомендації до самостійної роботи для студентів спеціальності **6.050400 «Туризм»**. Активізація студентів до самостійної роботи, опрацювання законодавчої та іншої нормативно-правової бази має стати рушійною силою на шляху до підвищення рівня освіти та набуття практичних навичок для майбутнього фахівця сфери туризму.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Закону України «Про туризм»: Закон України за станом на **18 листопада 2003** р. / Туристична діяльність в Україні: Нормативно-правове регулювання / Роїна О.М. (2-е вид., змін. та доп.). – К.: КНТ, **2006**. – С. 5 – 29.
2. Каталог нормативних документів – **2007** (станом на **01.01.2007**). У 2-х томах – К.: ДП «УкрНДНЦ», **2007**
3. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії: Навч. посіб. – К.: Центр навчальн. л-ри, **2005**. – **96** с.
4. Рудяк Ю., Кузнецов В., Клименко А. Усе про облік та організацію туристичної діяльності. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, **2006**. – **278** с.
5. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму. – К.: Слово, **2006**. – **372** с.
6. Туристична діяльність. Нормативна база / Роїна О.М. – К.: КНТ, **2005**. – **448** с.
7. Туристична діяльність в Україні: Нормативно-правове регулювання / Роїна О.М. (2-е вид., змін. та доп.). – К.: КНТ, **2006**. – **464** с.